

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Приймальною комісією

Протокол № 3

«16» 03 2025 р.

Заступник голови Приймальної комісії

Юрій КАГАНОВ

ПОГОДЖЕНО:

Відповідальний секретар Відбіркової
комісії

В. Буличова Вікторія БУЛИЧОВА

Гарант освітньо-наукової програми

Олександр ІВАНІЦЬКИЙ

**ПРОГРАМА
ФАХОВОГО ІСПИТУ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ А1 ОСВІТНІ НАУКИ**

Освітньо-науковий ступінь: доктор філософії

Спеціальність: А1 Освітні науки

Спеціалізація: за потреби

Освітньо-наукова програма: Освітні, педагогічні науки

Запоріжжя – 2025 рік

ЗМІСТ

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	3
II. ФОРМА ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ.....	3
III. СТРУКТУРА ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТА	4
IV. ВИМОГИ ДО ВІДПОВІДІ ВСТУПНИКА	4
V. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ.....	4
VI. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ.....	5
VII. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	8

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета вступного іспиту до аспірантури зі спеціальності А1 Освітні науки – з'ясувати рівень теоретичних знань та практичних умінь вступників, набутих ними під час навчання на освітньому ступені магістр (або освітньо-кваліфікаційному рівні спеціаліст), для подальшого формування рейтингового списку та проведення конкурентного відбору здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії зі спеціальності А1 Освітні науки в межах ліцензованого обсягу університету.

Під час організації та проведення вступного іспиту необхідно керуватися нормативними актами:

- Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2025 році;
- Правила прийому до Запорізького національного університету у 2025 році;
- Положення про фахову атестаційну комісію Запорізького національного університету;
- Програмою вступного фахового іспиту зі спеціальності А1 Освітні науки до Запорізького національного університету.
- Положення про організацію освітнього процесу в Запорізькому національному університеті.

II. ФОРМА ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ.

Фаховий іспит зі спеціальності проходить в очній або дистанційній формі.

Іспит в очній формі проходить у приміщенні Запорізького національного університету (з дотриманням заходів безпеки в умовах воєнного стану) у два етапи. Письмовий етап – вступники надають відповіді на питання екзаменаційного білету у письмовій формі. Тривалість письмового етапу – до 45 хв. Усний – співбесіда вступника з фаховою атестаційною комісією ЗНУ з питань екзаменаційного білету (до 30 хв).

Іспит у дистанційній формі проходить у два етапи. Підготовчий етап – самостійна підготовка відповідей на питання екзаменаційного білета (до 10 хв.) та основний етап – співбесіда вступника з фаховою атестаційною комісією ЗНУ з питань екзаменаційного білету (до 45 хв.)

Для складання фахового іспиту зі спеціальності у дистанційній формі вступник надає Приймальній комісії ЗНУ один з документів: документ про проживання (перебування) поза межами м. Запоріжжя (витяг з реєстру територіальної громади, довідка ВПО), документ про перебування поза межами України або документ, який підтверджує наявність іншої поважної

причини. Рішення про допуск до складання іспиту у дистанційній формі приймається Приймальною комісією.

У разі складання фахового іспиту зі спеціальності у дистанційній формі вступник має забезпечити процедуру ідентифікації особи, яка включає перевірку персональних даних та забезпечення безперервного технічного оснащення для відеозв'язку з фаховою атестаційною комісією ЗНУ у режимі реального часу.

Проведення фахових іспитів зі спеціальності та презентація дослідницької пропозиції як в очному, так і в дистанційному форматах, підлягають обов'язковому відео- та аудіозапису, який не може бути переданий третім особам.

III. СТРУКТУРА ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТА

Білет фахового іспиту містить три теоретичні питання, які відповідають змісту програми.

IV. ВИМОГИ ДО ВІДПОВІДІ ВСТУПНИКА

У питаннях оцінюються знання вступника з базових фахових дисциплін, що є необхідними для коректного вираження певних понять, а також для розуміння широкого кола теоретичних та практичних завдань, володіння навичками, що є необхідними для професійної діяльності у межах програми.

Правильність виконання завдань оцінюється відповідно до критеріїв оцінювання знань.

Екзаменатор не зобов'язаний читати вирішення завдань, що наведені вступником в чернетці.

Під час проведення іспиту забороняється використовувати підручники, навчальні посібники, інші джерела інформації (якщо це не передбачено програмою). Також забороняється користуватися мобільними телефонами та іншими засобами зв'язку і передачі даних.

V. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Для особи, яка претендує на зарахування для здобуття ступеня доктора філософії (за 200 бальною шкалою):

Високий рівень (175-200 балів) вступник отримує, виявивши такі знання та вміння: в повній мірі засвоїв увесь програмний матеріал, показує знання не лише основної, але й додаткової літератури, наводить власні міркування, робить узагальнюючі висновки, використовує знання з суміжних галузевих дисциплін, вдало наводить приклади.

Достатній рівень (150-174 балів) вступник отримує, виявивши також високий рівень знань і навичок. При цьому відповідь досить повна, логічна,

з елементами самостійності, але містить деякі неточності або пропуски в неосновних питаннях. Можливе слабке знання додаткової літератури, 3 недостатня чіткість у визначенні понять.

Задовільний рівень (124-149 балів) вступник отримує, виявивши такі знання та вміння: в загальній формі розбирається у матеріалі, але відповідь неповна, неглибока, містить неточності, робить помилки при формулюванні понять, відчуває труднощі, застосовуючи знання при наведенні прикладів.

Низькій рівень (100-123 балів) вступник отримує, виявивши такі знання та вміння: в загальній формі розбирається у матеріалі, допускає суттєві помилки при висвітленні понять, на додаткові питання відповідає не по суті.

До участі у конкурсі не допускається (0-99 балів), якщо вступник виявив такі знання та вміння: не знає значної частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки при висвітленні понять, на додаткові питання відповідає не по суті.

VI. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ

Педагогіка як наука

Педагогіка як наука про виховання, навчання та розвиток особистості. Ретроспективний аналіз розвитку педагогіки (етапи розвитку педагогіки: донауковий, етап виникнення теоретичних концепцій виховання і освіти, етап розвитку педагогічної науки).

Предмет, основні категорії педагогіки. Методологія педагогіки. Структура педагогіки. Зв'язок її з іншими науками. Завдання педагогіки на сучасному етапі розвитку суспільства. Різноманітність течій зарубіжної педагогіки.

Наукові дослідження як шлях вирішення проблем педагогіки. Основні елементи педагогічного дослідження. Поняття виміру в педагогіці, вимірні шкали. Методи науково- педагогічного дослідження. Етапи дослідження. Аналіз і оформлення результатів дослідження. Документація дослідження.

Особистість як предмет виховання та умови її розвитку. Особистість та умови її розвитку. Суть особистості за К. Роджерсом. Індивід і індивідуальність. Роль свідомості та самосвідомості у розвитку особистості. Підструктури особистості як особистісні якості людини: мотивування, цілепокладання, орієнтування, самоактуалізація, самореалізація, самоконтроль, самооцінка. Внутрішні та зовнішні фактори розвитку особистості. Середовище розвитку особистості: географічне, соціальне, близьке середовище.

Спадковість у людському розвитку. Соціалізація і становлення особистості. Фактори соціалізації. Роль виховання у розвитку людини і формуванні її особистості. Вікові й індивідуальні особливості розвитку. Діагностика розвитку. Врахування вікових та індивідуальних особливостей особистості в процесі виховання і навчання.

Теорія виховання Суть і зміст процесу виховання. Основні закономірності і принципи виховного процесу. Національне виховання, його суть і зміст. Зміст виховання в зарубіжних країнах. Теоретико-методологічна характеристика основних напрямів виховання, шляхів їх реалізації в різних типах навчальних закладів. Технології виховання. Загальні методи, засоби виховання: класифікація, характеристика, шляхи реалізації, умови вибору. Організаційні форми виховної роботи: класифікація, характеристика, шляхи реалізації, умови вибору. Актуальні проблеми теорії та практики національного виховання (громадянське виховання, патріотичне виховання, цінності виховання, соціально-правове виховання, особистісний підхід у вихованні, духовний розвиток особистості). Українська народна педагогіка про виховання дітей і молоді. Учнівське та студентське самоврядування. Основи сімейного виховання. Взаємодія навчального закладу і сім'ї. Система організації виховання у вищій школі.

Особистість педагога як найважливіший суб'єкт-суб'єктний чинник навчально-виховного процесу. Педагогічна майстерність педагога.

Дидактика. Поняття дидактики. Основні категорії дидактики. Дидактика та методика викладання окремих предметів. Методологія процесу навчання. Основні функції навчання: освітня, виховна, розвивальна. Характеристика основних ланок навчального процесу у вищій школі. Принципи організації процесу навчання у вищій школі. Співвідношення теорії і практики у процесі навчання. Прогностичні моделі навчання XXI ст. Психолого-педагогічні основи навчально-пізнавальної діяльності учнів. Структура процесу засвоєння знань: сприйняття, осмислення, розуміння, узагальнення, закріплення, використання на практиці. Зміст та мета освіти в сучасній школі. Тенденції розвитку і вдосконалення змісту освіти. Поняття форми організації навчання. Класно-урочна система навчання. Лекційно-семінарська система навчання. Модульно-розвивальна система навчання. Позаурочні форми навчання. Актуальні проблеми дидактики на сучасному етапі. Зв'язок дидактики з конкретними методиками. Поняття методів навчання. Принципи класифікації методів навчання. Характеристика методів навчання на основі зовнішніх форм їх прояву. Критерії вибору методів навчання. Поняття змісту освіти та його основні значення. Співвідношення науки і навчального предмета у змісті навчання. Психолого-педагогічні умови інтенсифікації навчання на сучасному етапі розвитку вищої освіти. Навчальна програма і навчальний план як схематичні проекти змісту вищої освіти. Міжпредметна координація у процесі навчання. Умови оптимізації побудови навчальних планів і програм. Використання графів при оптимізації побудови навчального плану і програми.

Контроль, перевірка та оцінка знань учнів. Значення, функції та об'єкт контролю. Види контролю знань. Методи контролю. Проблеми оцінки знань

учнів. Перспективи тестової перевірки знань учнів.

Історія розвитку освіти й педагогічної думки у світі

Виховання у первісному суспільстві. Розвиток школи та педагогічних ідей у середньовічній Європі. Виникнення університетів. Школа та педагогічна думка в епоху Відродження та Реформації. Я.А.Коменський - засновник педагогіки нової доби. Теорія навчання Я.-А.Коменського. Дидактичні погляди вченого-педагога. Шкільництво, виховання та педагогічна думка країн Європи в XVn - XIX ст. Навчання та професійна орієнтація молоді за Локком. Місце педагогічних ідей Дж. Локка в сучасній системі навчання та виховання. Педагогічні погляди Ж.Ж. Руссо. Природне і вільне виховання у працях Ж.Ж. Руссо. Педагогічна діяльність і спадщина Й.Песталоцці (ідея виховуючого навчання, розробка методики початкового навчання і деяких часткових методик). Ідеї розвиваючого навчання, природо- і культуровідповідності у педагогічній спадщині Фрідріха Адольфа Дістервега. Головні тенденції розвитку школи та педагогічної думки зарубіжних країн у першій половині XX ст. Педагогічні погляди на дошкільне виховання Марії Монтесорі. Джон Дьюї - яскравий представник педагогічного «інструменталізму». Ідеї вільної шкільної общини у педагогічній діяльності О. Нілла. Традиції вальдорфської школи Р. Штайнера і їхнє сучасне продовження. Експериментальні школи США (У. Кілпатрік і метод проектів, Е. Паркхерст і Дальтон- план та ін.). Сучасна система освіти в найрозвиненіших країнах світу.

Історія розвитку освіти й педагогічної думки в Україні

Українська народна педагогіка - джерело наукової педагогіки. Виховання, школа та педагогічна думка Київської Русі. Становлення та розвиток національної системи виховання, педагогіки в епоху українського Відродження (XVI-перша пол. XVIII ст.). Формування системи вищої освіти у XVIII-XX ст. Система вищої педагогічної освіти в Україні. Педагогічні погляди Григорія Сковороди. К.Д.Ушинський і розвиток педагогіки в Україні. Педагогічні погляди І.Я.Франка. Внесок Софії Русової у розвиток української педагогіки. Головні тенденції розвитку освіти та педагогічної думки України в XIX на початку XX ст. Розвиток національного шкільництва і педагогіки в 1917-1919 рр. Новаторські педагогічні ідеї в Україні у 20-ті роки XX ст. Стан розвитку освіти та педагогіки України в 30-80-і роки XX ст. Відродження національної системи виховання, школи, педагогіки в період становлення незалежності України. Розвиток освіти та педагогічної думки на сучасному етапі.

Педагогіка вищої школи

Нормативно правові документи, що регулюють діяльність системи освіти, визначають основні напрями її реформування. Основні категорії педагогіки вищої школи, їх характеристика. Управління закладами вищої освіти. Пошуки шляхів удосконалення освітнього процесу у навчальних закладах. Формування особистості майбутнього фахівця у класичних

університетах та інших закладах вищої освіти. Студент як суб'єкт навчально-виховного процесу. Навчальний час студента. Права та обов'язки студентів. Інтеграція навчальної і наукової діяльності. Базовий і варіативний компоненти у змісті освіти. Фундаментальні принципи розвитку сучасної освіти. Основні протиріччя розвитку сучасної освіти. Національна освіта як соціокультурне явище. Неперервна освіта як філософська і педагогічна категорія. Організаційно-педагогічні засади ступеневої освіти в Україні. Тенденції розвитку неперервної освіти в Україні. Неперервна освіта як світова тенденція. Система освіти України. Вища освіта. Післядипломна освіта. Дистанційна освіта. Самоосвіта. Освіта дорослих. Андрагогіка як наука про освіту дорослих. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір. Акмеологія професійної освіти в контексті методології сучасної науки. Наступність у діяльності навчальних закладів. Теорія та методика організації навчально-виробничої, виробничої та навчальної практик у вищих навчальних закладах. Специфіка практичної підготовки на фахівця. Права та обов'язки студентів при проходженні практики. Організація і керівництво навчально-виробничою, виробничою та навчальною практикою студентів.

VII. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи: підручник Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
2. Задорожна-Княгницька Л. В., І. Б. Тимофеева. Загальні основи педагогіки : навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 192 с. URL: https://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/2109/1/np_zagalni_osnovy.pdf.
3. Зайченко І. В. Педагогіка і методика навчання у вищій школі : підручник. Київ : Ліра-К, 2020. 512 с.
4. Княжева І. А. Педагогіка: навчальний посібник для здобувачів освіти першого освітнього рівня (бакалавр) спеціальності 014.021 Середня освіта (Англійська мова та література). Одеса, Університет Ушинського, 2023. 110 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/17055/1/Knyazheva.pdf>
5. Нагаєв В. М. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. Харків : «Стильна типографія», 2019. 267 с.
6. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / О.І. Федоренко, В.О. Тюріна, С.П. Гіренко, С.М. Бойко, М.О. Котелюх, П.Д. Червоний, О.В. Медведєва; за заг. ред. О.І. Федоренко. Харків : ФОП Бровін О.В., 2020. 240 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4e1d91e7-e582-4715-87c4-846d11702b07/content>.
7. Сущенко Л. О., Андрющенко О. О. Теорія і методика виховної роботи : навч.-метод. посіб. для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра

спеціальності «Початкова освіта» освітньо-професійної програми «Початкова освіта». Запоріжжя :ЗНУ, 2023. 210 с.

Додаткова

1. Заячківська Н. М. Формування готовності викладачів закладів вищої освіти до використання сучасних освітніх технологій у професійній діяльності. *Нова педагогічна думка*. 2020. № 3 (103). С. 36-40.

2. Інноваційні освітні технології: навчально-методичний посібник / упорядник Л.М. Прокопів. Івано-Франківськ, 2020. 172 с.

3. Кислий В.М. Організація наукових досліджень : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2019. 224 с.

4. Навчальний посібник з дисципліни «Педагогіка вищої школи» / Уклад. А.В. Лисенко. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 102 с.

5. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>.

6. Шкіцька І. Ю. Основи академічної доброчесності. Практикум : Навч.-метод. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 64 с..

Інформаційні ресурси

1. Концепція Нової української школи. URL:

2. <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf>

3. Освіта в Україні та закордоном. URL: <http://osvita.ua/>

4. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua/>

5. 10 текстів про найсучасніші освітні системи в світі. URL: <https://osvitoria.media/experience/10-tekstiv-pro-najuspishnishi-osvitni-systemy-u-sviti/>

6. Освіта в різних країнах світу. URL: [https:// sites.google](https://sites.google).

7. Системи освіти різних країн. URL: <http://www.osvita.org.ua/abroad/edusystem/>

8. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. №38-39. База даних «Законодавство України» /ВР України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145->

9. Про вищу освіту. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

Голова фахової
атестаційної комісії

Олександр Іваницький